

Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében ^[1]

„Nagy kérdés és a történelmi idők forrágatában ijesztően nagy probléma, hogy helyesen cselekszik-e a polgári társadalom, amidőn közvetlenül az események nyomán a nagy perspektívákat, az igazi méreteket s az idők igazi történelmét a közelségtől nem látva, gyűlölettel elhomályosult szemmel mártírokat teremt önmagával szemben.”

A Tanácsköztársaság bukása után az ellenforradalmi erőkből azonnal megfogalmazódott az igény a proletárdiktatúra egykori vezetőinek letartóztatására és felelősségre vonására. A számonkéréshez a jogalapot a Friedrich-kormány által 1919. augusztus 19-én kiadott, a gyorsított bűnvádi eljárásról szóló 4039/1919. számú M.E. rendelete teremtette meg. E rendelet értelmében gyorsított bűnvádi eljárást kellett alkalmazni a Tanácsköztársaság azon szervei, közegei és megbízottaival szemben, amelyek/akik hatósági jogkört „bitorolva” büntető törvénykönyvbe ütköző cselekményeket követtek el. **(Lásd az 1. sz. dokumentumot!)** A rendelet alapján 1919 őszéig a Tanácsköztársaság tíz volt népbiztosát - név szerint: *Vántus Károly* földművelésügyi, *Haubrich József* kereskedelemügyi és hadügyi, *Bokányi Dezső* munkaügyi és népjóltási, *Bajáki Ferenc*, *Dovcsák Antal*, *Kelen József* szociális termelési, *Nyisztor György* földművelésügyi, *Ágoston Péter* külügyi és igazságügyi, *Kalmár Henrik* német, valamint *Szabados Sándor* közoktatási népbiztosokat - tartóztatta le a rendőrség. Ezt követően a 4039/1919. számú M.E. rendelet értelmében a népbiztosokat kötelező jelleggel előzetes letartóztatásba helyezték és az államügyészség fogházába, majd később a Gyűjtőfogházba szállították.

A diktatúra alatt történtekről a frissen hatalomra jutó ellenforradalmi rendszer saját hatalma megszilárdítása és legitimálása miatt jogi úton is el akarta ítélni a Tanácsköztársaságot és annak vezetőit. Leginkább a külföldre szökött Kun Bélát és körét kívánták felelősségre vonni, mivel azonban a kiadatásukat nem sikerült elérni, így az államügyészség arra kényszerült, hogy az el nem szökött és már előzetes letartóztatásban lévő, főleg szociáldemokrata népbiztosokat állítsa bíróság elé, mint a diktatúra fő vezetőit. E népbiztosok többsége több évtizede aktív tagja volt a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak, és erősen kötődött a szociáldemokrata párt bástyájának számító szakszervezetekhez, intézményekhez. Ugyanakkor két népbiztos már a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt szoros kapcsolatban állt a Kommunisták Magyarországi Pártjával. *Kelen József* elektromérnök Városmajor utcai lakásában történt meg a kommunista párt alapítása, ahol többek között öccse, *Korvin Ottó* is jelen volt. *Vántus Károly*, egykori szociáldemokrata pedig Kun Bélával együtt tért haza az orosz hadifogságból, és szintén a kommunista párt egyik alapító tagja volt. Mindezek ellenére a tíz népbiztos nem tartozott a Kun Bélához közel álló körhöz, a mérsékeltek közé számíthatjuk őket.

A népbiztosok bírósági tárgyalása közel egy év előkészítő munka után kezdődött meg. A tárgyalás legfőbb célja a Tanácsköztársaság létrejöttének elítélése és állami létének tagadása volt. A bíróság annak bizonyításán fáradozott, hogy a proletárdiktatúra létrejötte lázadás és felségsértés volt, a Tanácsköztársaság intézkedései pedig büntetendő cselekmények, amelyekért a népbiztosokat büntetőjogi felelősség terhelte. A népbiztosokat így nem az egyénileg elkövetett cselekményeikért állították bíróság elé, hanem a kollektív felelősség és bűnösség elve alapján azért, mert a Forradalmi Kormányzótanács tagjai voltak, és így személyükben felelősek a Tanácsköztársaság alatt történtekért. A négy és fél hónapig tartó bírósági tárgyaláson a vádhatóság a népbiztosok felségsértés és lázadás, gyilkosságra való felbujtás, zsarolás, lopás, valamint pénzhamisítás bűntetteiben való bűnösségét igyekezett bizonyítani. A politikai célok mellett a pernek zsidóellenes éle is volt, mivel a tíz népbiztos közül négyen voltak zsidók vagy zsidó származásúak: *Ágoston Péter*, *Kalmár Henrik*, *Kelen József* és *Szabados Sándor*.

Az 1920. július 5-én kezdődött tárgyalást komoly nemzetközi fellépés és tiltakozás kísérte. Már a tárgyalás megkezdése előtt, de azzal összefüggésben, az Amszterdamban székelő Nemzetközi Szállítómunkás Szövetség 1920. június 20-tól bojkottal sújtotta Magyarországot, melynek következtében minden vasúti és postai összeköttetés 1920. augusztus 8-ig megszűnt az országgal. A munkásosztály számára demokratikus jogokat, valamint a népbiztosokra váró szigorú bírósági ítélet enyhítését követelték. A magyar kormányról azonban nem sikerült konkrét eredményeket elérni, így 1920. augusztus 8-án leállították a bojkottot. Ezt követően kapta meg *Telesi Pál* miniszterelnök *Georgij Vasziljevics Csicsserin* külügyi népbiztos 1920. augusztus 14-i táviratát, melyben Szovjet-Oroszország azonnali tiltakozását fejezte ki a népbiztosok ügyével kapcsolatban. Csicsserin kijelentette, hogy a justizmord által fenyegetett népbiztosok Szovjet-Oroszország védelme alatt állnak, és parancsot adtak 1000 magyar, még Szovjet-Oroszországban tartózkodó hadifogoly tiszt internálására, akik közül tízet túsznak nyilvánították. Az ügy kapcsán *Fridtjof Nansen*, menekültügyi főbiztossal *Telesi Pál* 1920 augusztusában nem hivatalosan azt közölte, hogy nem valószínű, hogy halálos ítéletet hoznak, de ha mégis, azt nem fogják végrehajtani. *Telesi Pál* már ekkor azon a véleményen volt, hogy a túsok megmentése és a magyar hadifoglyok hazahozatala érdekében nem fogják a népbiztosokat kivégezni. Szovjet-Oroszország kemény fellépése azonban nem akadályozta meg a magyar igazságszolgáltatást a tárgyalás lefolytatásában, sőt a magyar kormány magára a szovjet jegyzékre is csak az ítélelhirdetés napján reagált. Emellett a tárgyalás ideje alatt a népbiztosok ügyében az angol Munkáspárt, a nem munkáspárti *Cunningham* brit főmegbízott révén is több alkalommal próbált nyomást gyakorolni a magyar kormányra, sikertelenül.

Az ítélelhirdetés utáni nyugat-európai tiltakozási hullámot megelőzve *Kelen József*, egykori szociális termelési népbiztos és külföldön is ismert mérnök érdekében már 1920 őszén több nemzetközi szervezet és vezető egyetemi professzor fordult a magyar kormányhoz és a sajtóhoz. Kifejezték rokonszenvüket *Kelen József* személye, tudományos munkássága iránt. Egy tudóst, politikai beállítódásától és politikai szerepvállalásától függetlenül akartak megmenteni az esetleges kivégzéstől. E lépések és tiltakozások hátterében egyértelműen *Kelen József* feleségének, *Kelen Jolán*nak az erőfeszítései álltak, aki férje megmentése érdekében több ismert baloldali gondolkodású személlyel és szervezettel felvette a kapcsolatot. Minderre úgy nyílt lehetősége, hogy a Tanácsköztársaság bukása után sikerült Bécsbe kiszöknie, miközben itthon maradt férjét letartóztatták. Elsőként, 1920 októberében a göttingeni egyetem tanító *Paul Hertz* német fizikust sikerült az ügy mellé állítania, aki *Kelen József* érdekében felvette a kapcsolatot *Albert Einstein*nel. Válaszában Einstein kiemelte, hogy *Kelen József* fenyegetett helyzetéről értesülve szeretne az érdekében egy akciót szervezni a bécsi szakmai körökkel közösen. Hangsúlyozta, hogy teljes mértékben kiáll mellette és legfontosabb feladatának érzi, hogy a pártgyűlölettel és az elítéléssel megvédje. *Hertz* eljuttatta ezt a levelet *Kelen Jolán*nak, aki Einstein engedélyével 1920. november 19-én nyilvánosságra hozta a Neue Freie Presse című bécsi lapban. *Kelen Jolán* a levelet azonban úgy módosította, mintha azt nem neki, hanem egy bécsi egyetemi professzornak írta volna Einstein, mivel így az írás és ezáltal a tiltakozás kevésbé tűnt megrendezettnek ^[2].

Ezt követően *Kelen Jolán* megkeresésének és Einstein nyilatkozatának köszönhetően egy másik jól ismert tudós, *Wilhelm Exner*, a bécsi ipari kísérletügyi hivatal elnöke, immár hivatalos úton lépett fel *Kelen József* érdekében. 1920. november végén azzal a céllal kereste fel *Gratz Gusztáv*ot, Magyarország Bécsbe akkreditált követét, hogy a leideni egyetem két tanára - *Albert Einstein* és *Paul Ehrenfest* - szöszlőjaként hivatalosan is tudakozódjon a *Kelen Józseffel* kapcsolatos magyar álláspontról. Látogatása alkalmával *Gratz Gusztáv* azt közölte vele, hogy hírlapi értesülései alapján nem valószínűsíti, hogy halálos ítélet fog szülni, és további információkat ígért, amiket *Wilhelm Exner* majd a két leideni egyetemi tanárral is közölhet. **(Lásd a 2. sz. dokumentumot!)** A látogatás jelentőségét bizonyítja, hogy Einstein felszólalása mellett erről is beszámolt a bécsi Neue Freie Presse.

A leideni professzorok mellett *Paul Hertz*nek köszönhetően hét göttingeni professzor kollégája is *Kelen József* ügye mellé állt, és hivatalos úton kapcsolatba léptek a magyar kormánnyal. Megbízásukból még az ítélelhirdetés előtt felkereste a berlini magyar követséget *Gebhardt von Larisch* őrnagy, az első világháború alatt a berlini Kriegspressesamt (katonai sajtóiroda) külföldi osztályának vezetője. A magyar kormány képviselőjének átadott levélben a göttingeni professzorok *Kelen József* munkásságára és érdemeire kívánták felhívni a figyelmet. Ugyanakkor *Larisch* hangsúlyozta, hogy fellépésének köszönhetően az egyetemi tanárok nem rögtön a sajtóhoz, hanem hivatalos úton a követséghez fordultak. **(Lásd a 3. sz. dokumentumot!)** Az 1920. december 28-ai ítélelhirdetést követően az egyetemi professzorok újabb kérvényekkel fordultak a magyar kormányhoz, melyben *Kelen József* tudományos érdemeit szem előtt tartva a kiszabott börtönbüntetésének hatályon kívül helyezését vagy csökkentését kérték. **(Lásd a 4. sz. dokumentumot!)**

1920 novemberében a bécsi *Elektrotechnischer Verein* és a *Verein deutscher Ingenieure* nevű egyesület táviratot küldött *Telesi Pál* miniszterelnöknek, melyben a műszaki tudományok érdekeire hivatkozva kértek kegyelmet *Kelen József*nek. **(Lásd az 5. sz. dokumentumot!)**

Emellett az ítélelhirdetés előtt több nyugat-európai szociáldemokrata politikai és szervezeti támogatásáról biztosította a bíróság elé állított népbiztosokat. 1920 novemberében a svéd szociáldemokrata párt több szervezete egy, az igazságügy-minisztérium által fenyegető hangúnak minősített táviratot küldött *Telesi Pál* miniszterelnöknek. Ebben a svéd munkásság és az egész „kulturvilág” dolgozó osztályainak nevében éles hangon ítélték el a népbiztosok-perét. **(Lásd a 6. sz. dokumentumot!)**

Szintén még az ítélethirdetés előtt 1920. december 15-én egy nemzetközi kiáltvány jelent meg *Friedrich Adler* kezdeményezésére a bécsi Világosság című szociáldemokrata lapban. Kilenc ország számos baloldali politikusa mellett közéleti szereplők - többek között *G. B. Shaw, H. G. Wells, Romain Rolland, Sigmund Freud, Heinrich Mann, Henri Barbusse, Amedeo Modigliani, Karl Renner, Albert Einstein* - álltak a népbiztosok ügye mellé és befolyásukat, erejüket hangoztatva követeltek kegyelmet számukra. A kiáltványban Magyarországot a Bécsben élő szociáldemokrata emigránsok *Jászi Oszkár, Garami Ernő* és *Szende Pál* képviselték. A nyugat-európai szociáldemokrácia támogatását leginkább mégis az mutatja, hogy a per költségeinek fedezéséhez szükséges pénzt az ő közreműködésüknek köszönhetően az Osztrák Szociáldemokrata Párt gyűjtötte össze.

A tárgyalás utolsó napja 1920. november 22-én volt, az ítéletet azonban csak 1920. december 28-án hirdették ki, tehát a vádlottaknak több mint egy hónapot kellett várniuk. Ennek hátterében döntően nem a nyugat-európai, hanem a komoly szovjet intervenció állt. Az augusztusi szovjet táviratra a magyar kormány 1920. december 28-án, az ítélethirdetés napján reagált, melyben azt közölték, hogy az összes magyar hadifogolyért cserébe az ítélethirdetés után kiengedik Szovjetunióba a népbiztosokat. A magyar kormány tisztában volt azzal, hogy ha jó alkut szeretne kötni a szovjet-orosz hatalommal a hadifoglyok érdekében, akkor a népbiztosok ügyében hozott ítéletnek - nem csupán a per alapfunkciójából következően, hanem e szempont miatt is - súlyosnak kell lennie. A Budapesti Büntető Törvényszék *Stocker Antal* vezette tanácsa a népbiztosokat minden vádpontban: felségserítésben, lázadásban, gyilkosságra való felbujtásban, többrendbeli gyilkosságban, pénzhamisításban és *Haubrich József*et, Budapest egykori katonai parancsnokát az 1919. június 24-ei ellenforradalmi lázadás miatt gyilkosság bűntettének a kísérletére való felbujtásban, bűnösnek találta. Ennek alapján *Vántus Károlyt, Bokányi Dezsőt, Ágoston Pétert* és *Haubrich Józsefet* halálra, a másik hat népbiztosot pedig életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélte.

A Stocker-tanács ítélethirdetése után megkezdődött újabb széleskörű tiltakozási hullámból szintén a nyugat-európai szociáldemokrácia vette ki a részét, az ő képviselőik szólaltak fel az igazságtalan ítélet ellen, melyet mind hivatalosan, mind a nemzetközi sajtó útján justizmordnak minősítettek. A tiltakozásokkal azonban nem a bolsevizmus és a Magyarországi Tanácsköztársaság, hanem inkább a forradalomhoz való jog melletti kiállásukat fejezték ki. A Bécsi Magyar Újság értesülései szerint *Hjalmar Branting* Svédország szociáldemokrata miniszterelnöke, a francia szociáldemokrata párt, a francia Általános Munkásszövetség (CGT), a cseh szociáldemokrata párt is tiltakozott a négy halálos ítélet végrehajtása ellen. Sőt a csehszlovákiai magyar szociáldemokrata munkáspárt intervencióra kérte fel *Tomás G. Masaryk* elnököt a népbiztosok érdekében. Emellett táviratban fordult a népbiztosok megkegyelmezése érdekében *Telesi Pál*hoz a brit Munkáspárt nevében *Arthur Henderson* főtitkár, a német szociáldemokrata munkásság nevében a Weimari Köztársaság első kancellárja *Philipp Scheidemann*, a Bécsben élő emigráns magyar szociáldemokraták nevében *Peidl Gyula, Garami Ernő, Buchinger Manó*, valamint *Georges Leygues* francia miniszterelnök is tiltakozását fejezte ki. A németországi független szociáldemokrata párt vezetősége pedig 1921. január 3-án Berlinben tartott egy gyűlést a magyarországi fehérterror és a népbiztosokra váró halálos ítéletek elleni tiltakozásul. Ezt azonban a német kommunista párt megzavarta, és a két párt szimpatizánsai közötti összeütközés tettelegességgig fajult. Ugyanezen a napon, 1921. január 3-án, kapta meg az igazságügy-minisztérium *ifjabb Bernardus Lansink*, az amszterdami nemzetközi szindikátus vezetőjének sürgönyét, melyben több mint egymillió angol, francia, német, amerikai, spanyol, olasz, svéd, norvég és holland szervezett munkás nevében tiltakozott a népbiztosok - úgymond - barbár elítélése ellen, és követelte azonnali szabadlábra helyezését. **(Lásd a 7. sz. dokumentumot!)**

Ezekben a tiltakozásokban és táviratokban fejeződött ki a nyugat-európai szociáldemokrácia kiállása és támogatása, ugyanakkor érdemi eredményeket nem tudtak elérni a magyar kormánynál a népbiztosok ügyében. Konkrétan azért nem, mert a nyugati intervenciókra *Telesi Pál* miniszterelnök mindig azt a választ adta, hogy a magyar kormánynak nincs módjában a független bíróságra, és így az ítéletre is, a legkisebb nyomást gyakorolnia. Másrészt nem rendelkeztek olyan zsarolási alappal - magyar hadifoglyok -, amit érdemben fel tudtak volna használni Magyarország ellen. Így a népbiztosok sorsát leginkább a szovjet intervenció és a magyar hadifoglyok kérdése döntötte el.

Az ítélethirdetést követően a négy halálraítelt népbiztos és védőügyvédek kegyelemért folyamodtak, valamint megkegyelmezésük érdekében a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Magyarországi Szakszervezeti Tanács is kérvényt terjesztett elő. A Horthy Miklósnak írt kegyelmi kérvény azzal magyarázható, hogy a nyugat-európai szociáldemokrata pártok mellett a Tanácsköztársaságban nem érintett, egykori jobbszárny által újjászervezett, a régi elvekhez visszatérő magyarországi párt is kötelességének érezte, hogy szót emeljen a halálraítelt szociáldemokrata népbiztosok érdekében. Ezzel a kérvénnyel a párt nemcsak a négy népbiztos, hanem saját magát is védte, illetve próbálta megmagyarázni 1918-1919. évi magatartását. A párt a Magyarországi Tanácsköztársaságban való részvétele miatt, azt elmarasztalando, nagyon élesen állást foglalt a bolsevizmus ellen. Folyamatosan hangsúlyozta az áthidalhatatlan politikai, mentáltsábeli különbségeket az erőszakos, osztálygyűlöletet hirdető kommunisták és a rendre, az osztályharc békés eszközökkel történő megvívására törekvő szociáldemokraták között, kiemelve, hogy ezek az ellentétek a Tanácsköztársaság időszakában is léteztek. Horthy Miklós figyelmét arra is felhívta, hogy nagy hiba lenne, ha a diktatúra alatt is mérsékeltre törekvő szociáldemokratákat ítelnének el *Kun Béla* és csoportjának cselekményeire, amikor a kommunista népbiztosok a szociáldemokratákkal szemben is terrort gyakoroltak. A szociáldemokrata párt kiemelte, hogy a háború és a forradalmak utáni helyzetben a kormánynak szüksége van a munkásság támogatására, a halálos ítéletek és az esetleges kivégzések azonban mély elkeseredést váltottak ki a munkásságból. A kivégzések által a kormány és a kormányzó a munkásság szemében mártirokká avatná a népbiztosokat, és a munkásság elvesztené bizalmát az igazságszolgáltatás objektivitásában, ugyanis azt tapasztalná, hogy nem a bűnösöket ítélik el, hanem a munkássósztályt üldözik. Mindezek fényében a szociáldemokrata párt és a szakszervezeti tanács a négy halálra ítélt népbiztos számára az 1920. december 25-én kihirdetett amnesztia-rendeletre hivatkozva kegyelmet kért. **(Lásd a 8. sz. dokumentumot!)** A 4039/1919. sz. gyorsított bünvádi eljárásra vonatkozó M. E. rendelet alapján a halálbüntetésre ítélt személyekre az ítélet súlyossága miatt nem vonatkozott az amnesztia-rendelet, hanem sorsukról és kivégzésükről az 1920. évi 4247. M. E. rendelet értelmében a Kúria kegyelmi tanácsának javaslatát figyelembe véve Horthy Miklós döntött. Az ítélet csak akkor volt végrehajtható, ha a kormányzó nem adott kegyelmet.

A népbiztos-perben hozott ítélet kihirdetése után összeült a Kúria kegyelmi tanácsa, amelyen jelen volt az ügyészség képviselője, az ítéletet meghozó négy bíró és az elnök, valamint a koronaügyészség és a Kúria képviselője, akik mind-mind különböző véleményeket képviseltek. A királyi ügyészség képviselője egyik halálra ítéltet sem ajánlotta kegyelemre. A tanács egyik bírójá *Haubrich József*et és *Bokányi Dezsőt*, egy másik tagja mind a négy elítéltet kegyelemre ajánlotta. Ezzel szemben a tanács másik két bírójá az elnökkel együtt egyik elítéltet sem tartotta méltónak a kegyelemre. Az ülésen a koronaügyészség képviselője is részt vett, aki az egyik bíróhoz hasonlóan mind a négy elítéltet kegyelemre ajánlotta. Véleményét azzal indokolta, hogy az elítéltek másodrangú szerepet tölthettek be, és a Tanácsköztársaság kapcsán már nagyszámú halálos ítéletet hajtottak végre, tehát megtörtént az elrettentő példaadás, ami a társadalom rendjének helyreállításához kellett. A Kúria kegyelmi tanácsának előadója azonban egyik korábban megfogalmazott állásponttal sem értett egyet. Véleménye szerint a négy halálra ítélt közül csupán *Haubrich József* részesítendő kegyelemben. Ezt azzal indokolta, hogy az elítéltek, mint a diktatúra egykori szellemi vezetői bűnösök, és nem kaphatnak kegyelmet, főleg annak fényében nem, hogy az általuk felbujtott személyek közül sokakat már kivégeztek. Csúpan *Haubrich József*, aki a diktatúra bukása után a *Peidl*-kormány honvédelmi minisztereként lefegyverezte a Vörös Őrséget, és Budapest lakosságát megmentette a frontról visszaérkező katonák fosztogatásától, vérengzésétől. Esetleges szabadulása esetén a Kúria képviselője nála még látott esélyt arra, hogy az állam és a társadalom hasznos tagja legyen. A kegyelmi tanács tagjai végül elfogadták a Kúria előadójának javaslatát. S ennek értelmében Horthy Miklós, illetve *Tomcsányi Vilmos Pál* igazságügy-miniszter elé azt a javaslatot terjesztették, hogy a négy halálraítelt közül csak *Haubrich József*et ajánlják kegyelemre, esetében életfogytig tartó fegyházbüntetést javasoltak.

Az ügyvel kapcsolatban *Tomcsányi Vilmos Pál* már 1921. január 3-án fogadta a halálraítelt népbiztosok védőit. Biztosította őket arról, hogy az ügyet megvizsgálja és a megkegyelmezés mellett szóló érveket figyelembe fogja venni. Döntése egyértelműen érzékelhető abból az előterjesztéséből, amit 1921 februárjában írt Horthy Miklósnak. *Haubrich József* megkegyelmezésében egyetértett a Kúria döntésével, a másik három népbiztos esetében azonban jogpolitikai okok miatt nem helyezte a kegyelem elutasítását. Véleménye szerint a kormányzónak a kegyelem mérlegelésekor figyelembe kellene vennie, hogy a halálra ítélt népbiztosok személye erősen összefonódik a Magyarországi Szociáldemokrata Párttal és rendkívül népszerűek a munkásság körében. Ennek folyamánként a halálos ítéletek végrehajtása a munkásságban komoly elkeseredést váltana ki, ugyanakkor az államfői kegyelem jótékony hatást gyakorolna. Horthy Miklós a magyar hadifoglyok hazahozatalát és feltehetően a jogpolitikai indokokat is szem előtt tartva kegyelmet gyakorolt, és a négy népbiztos halálos ítéletét életfogytig tartó fegyházbüntetésre módosította.

A tíz elítélt népbiztos azonban nem töltötte le a kiszabott büntetését, mivel a hadifogolycseré-egyezménynek köszönhetően 1922. február 16-án elhagyhatták Magyarországot és a Szovjetunióba távozhattak. A kicserélt egykori népbiztosok közül többen - *Bajáki Ferenc, Bokányi Dezső, Haubrich József, Kelen József* és *Szabados Sándor* - a Szovjetunióban a sztálini tisztogatás áldozatává váltak a '30-as években.

* Politikatörténelmi és Szakszervezeti Levéltár (PIL). I. 658. f. 5/70. ó. e. - A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Magyarországi Szakszervezeti Tanács közös kegyelmi kérvénye Horthy Miklós kormányzóhoz a halálra ítélt népbiztosokról. (Lásd a 8. sz. dokumentumot!)

Dokumentumok

1.

A Friedrich-kormány gyorsított bünvádi eljárásról szóló 4039/1919. számú M.E. rendelete

1919. augusztus 19.

17. §.

Fegyveres alakulatokhoz tartozó egyének (egy...)

Ha az illetékes törvényszék előtt az eljárás...
II. Az eljárás megindítása.

A vádlott ellen az ítélet meghozását vagy végrehajtását elhalasztani nem szabad.

IV. Záró határozatok.

18. §.
Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

4. §.
Az 1. §-ban megjelölt bűncselekménnyel...

IV. A végrehajtás.
11. §.
A bíróság határozatát ellen perorrolatnak...

Friedrich s. k.,
miniszterelnök.

A magyar minisztertanács 4039/1919. M. E. számú rendelete

A törvénykezés ideiglenes szabályozásáról szóló 4039/1919. M. E. számú rendelet kiegészítéséről

I. Általános rendelkezések.

1. §.
A törvényekről írt a jelen rendelettel szabályozott...

5. §.
Az elfogott terhellet az államügyességgé állítja a törvényszék elől.

6. §.
Az államügyesség köteles gondoskodni arról...

7. §.
Alakszerű nyomozó eljárásnak nincs helye.

8. §.
A tárgyalást a Bp. XVIIII. fejezetében foglalt...

9. §.
A tárgyalás azzal kezdődik, hogy az államügyesség...

12. §.
A bíróság által kiosztott szabadságvesztés...

V. Vegyes rendelkezések.

13. §.
Minden ítéletet jogerőre emelkedése, illetőleg...

14. §.
A bíróság az ügyet a rendes eljárásra utasítja...

15. §.
A bíróság előtt tartott tárgyalásról jegyzőkönyvet...

16. §.
A jelen rendeletet alkalmazni kell az elbetelepítés...

17. §.
Előzetes kihirdetés után rögtönbíráskodásnak van helye...

18. §.
Ez a rendelet 17. §-ának első bekezdésében felsorolt...

19. §.
Ez a rendelet kihirdetése napján lép életbe; végrehajtásáról az igazságügyminiszter gondoskodik.

Budapest, 1919. évi augusztus hó 19. napján.

Friedrich s. k.,
miniszterelnök.

1919. augusztus 20.

9.550/1915. I. M. E. szám alatt kiadott rendelet II. fejezetében foglalt rendelkezések irányadóak.

18. §.

A jelen rendelet 17. §-ának első bekezdésében felsorolt bűncselekmények eseteiben, ha azokat a rögtönbíráskodás kihirdetése után követték el, a gyorsított bünvádi eljárás rögtönbíráskodási szabályai (jelen rendelet 17. §-ának utolsó bekezdése) irányadóak...

19. §.

Ez a rendelet kihirdetése napján lép életbe; végrehajtásáról az igazságügyminiszter gondoskodik.

Budapest, 1919. évi augusztus hó 19. napján.

Friedrich s. k.,
miniszterelnök.

Jelzet: Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 20. - 4039/1919. számú M.E. rendelet

2.

Gratz Gusztáv bécsi magyar követ jelentése Csáky Imre külügyminiszternek két leideni professzor kéréséről Kelen József érdekében

Bécs, 1920. évi november 13.

Nagyméltóságú gróf Csáky Imre, magyar királyi külügyminiszter úrnak, Budapest

Bécs, 1920. évi november hó 13-án

Két leideni tanár intervenciója Kelen népbiztos érdekében

Tegnap nálam járt Wilhelm Exmer titkos tanácsos, az itteni ipari kísérletügyi hivatal elnöke és ismert tudós, és információkat kért tőlem Kelen József volt népbiztos sorsáról. Kelen érdekében Prof. Ehrenfest leideni tanár és a jelenleg ugyancsak Leidenben, Hollandiában előadásokat tartó Einstein tanár (a relativitási elmélet megteremtője) fordultak hozzá, kérve őt, hogy Kelen megmentése érdekében minden lehető lépést megtegyen. Az Exmer által vett és nevezett két leideni tanár aláírásával ellátott levél szerint attól tartanak, hogy Kelen, ki hónapok óta vizsgálati fogságban van, halálra fog ítéltetni. Kifejtik továbbá, hogy Kelen vizsgálati fogsága alatt a Bécsben megjelent „Zeitschrift für Elektrotechnik und Maschinenbau” 20-40. füzetében megjelent nagy értékű elektrotechnikai tudományos

dolgozatokat írt, amelyekről Clarence Feldmann tanár már a „Tijdschrift voor Elektrotechniek” 1920. július elején megjelent számában is részletes jelentést tett. A két nevezett leideni tanár kötelességének tartja, hogy egy tudományosan képzett, tehetséges és a tudományra nézve sokat ígérő fiatal ember érdekében, kiról különben is azt tudják, hogy jóindulatú és jó szándékú, szót emeljen és őt legalábbis a halálos ítélettől megóvja. Mielőtt azonban e tárgyban nyilvánosan szót emelnének, érdeklődnek az iránt, hogy mily lépések volnának Kelen érdekében teendők, hogy célhoz vezessenek. Exmer dr. a leghelyesebbnek tartotta, hogy ez ügyben hozzám forduljon és velem a Leidenből vett levelet közölje.

Azt válaszoltam Exmer dr. úrnak, hogy a népbiztosok bűnperének tárgyalásáról ugyancsak hírlapi közlemények alapján vagyok értesülve, nincs azonban az a benyomásom, hogy Kelenre halálos ítélet várna. Mindenesetre érdeklődni fogok sorsa felől, és a veendő választ közölni fogom vele oly céllal, hogy azt Ehrenfest és Einstein tanárok részére eljuttattassa.

Gratz, s. k.

rendk. követ és megh. miniszter

Jelzet: MNL OL K-579-653-3-1921-UK-146-9. - Polgári kori kormányhatóság levéltára, Igazságügy-minisztérium, Vántus Károly és társainak kegyelmi ügye.

3.

A berlini magyar követ levele Tomcsányi Pál igazságügy-miniszternek Gebhardt von Larisch őrnagy látogatásáról

Berlin, 1920. november 12.

Nagyméltóságú

Tomcsányi Pál, magyar királyi igazságügy-miniszter Úrnak

Budapest

Kedves Barátom!

Folyó hó 11-én megjelent nálam Gebhardt von Larisch, porosz őrnagy, aki a háború alatt a Kriegspresseamt külföldi osztályának az élén állt, s ezen minőségében szoros összeköttetésben állt a volt közös hadvezetőségünk hasonló tényezőivel. A nevezett úr egyúttal szoros összeköttetésben áll az által személyesen átadott s mellékelten idezárt beadványt aláírt göttingai egyetemi professzorokkal.

Larisch úr kijelentette, hogy politikailag teljesen távol áll az ügytől, s csak az említett tanárok felkérésére vállalta, hogy a beadványt közvetítéssel továbbítsa a magyar kormányhoz. A beadványt aláírt tanárok eredetileg a sajtó útján akarták ezen ügyet nyilvánosságra hozni, s ezen lépésüktől csak Larisch úr tanácsára álltak el, aki meggyőzte őket arról, hogy ezzel anélkül, hogy az ügynek használnának az itteni liberális és radikális sajtó útján amúgy is állandóan támadott Magyarországnak ártanának.

Kijelentései alapján van szerencsém tehát a szóban forgó beadványt ezúton Hozzád juttatni, annak felhasználását belátásodra bízni.

Meleg baráti üdvözetem kifejezése mellett vagyok mindig készséges híved

Berlin, 1920. november 12-én

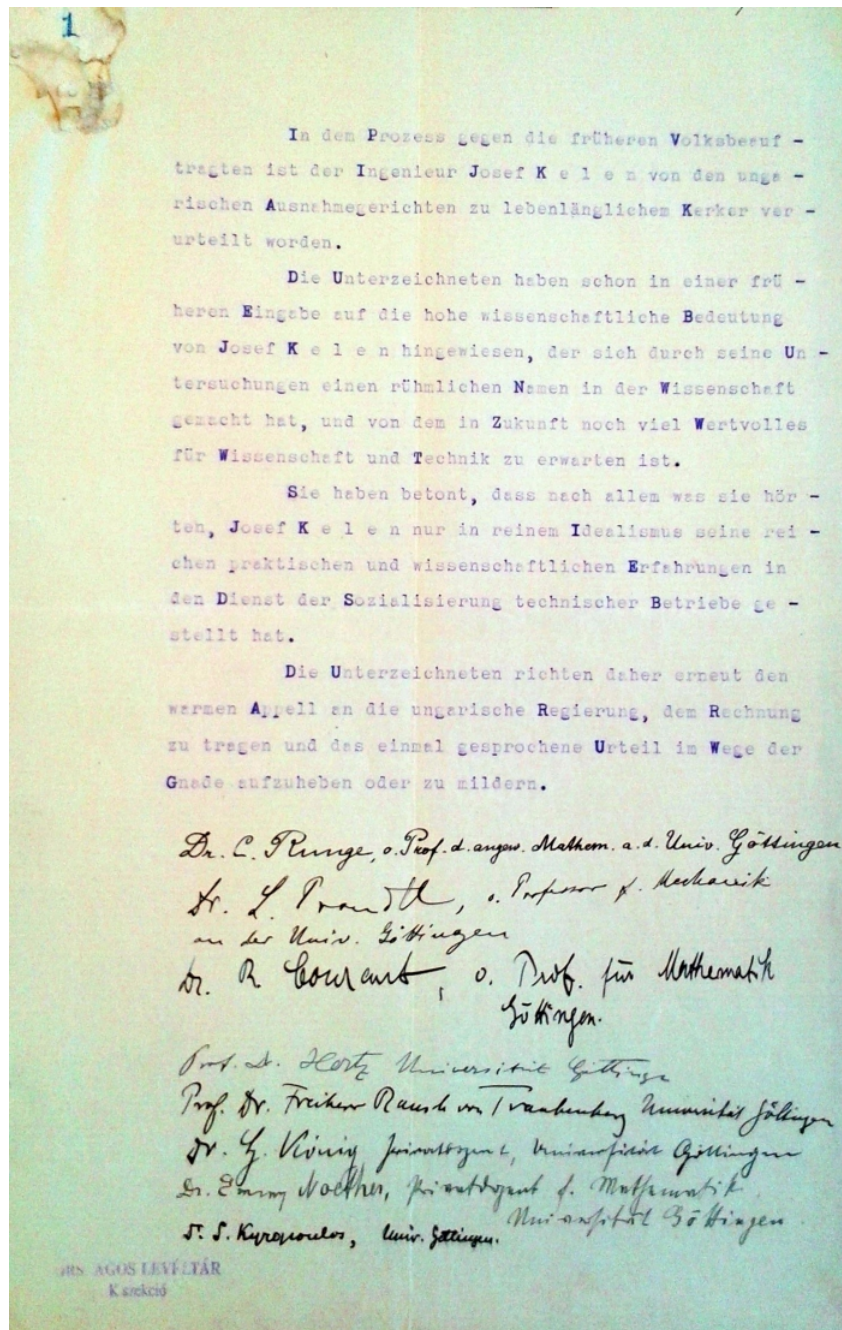
Emich Gusztáv

Jelzet: MNL OL K-579-653-3-1921-UK-146-43. - Polgári kori kormányhatóság levéltára, Igazságügy-minisztérium, Vántus Károly és társainak kegyelmi ügye.

4.

Hét göttingeni professzor levele Kelen József megmentése érdekében

1921 eleje (d. n.)

Az egykori népbiztosok elleni perben Kelen József mérnököt a magyar kivételes bíróság életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélte

Az aláírók már egy korábbi beadványukban rámutattak Kelen József komoly tudományos jelentőségére, aki kísérleteivel hírnevet szerzett magának a tudományban, és akitől a jövőben a műszaki tudomány területén még sok eredmény várható.

Hangsúlyozzák, hogy mindenhol azt hallották, Kelen József csak tiszta idealizmusból állította gazdag gyakorlati és tudományos tapasztalatát üzemek [gyárak] társadalmisításának [államosításának] szolgálatába.

Az aláírók ezért ismételt felhívást intéznek a magyar kormányhoz, vegye figyelembe a kérést, és az kihirdetett ítéletet kegyelem útján helyezze hatályon kívül, vagy enyhítsen rajta.

Jelzet: MNL OL K-579-653-3-1921-UK-146-44. - Polgári kori kormányhatóság levéltára. Igazságügy-minisztérium. Vántus Károly és társainak kegyelmi ügye.

5. forrás

Elektrotechnischer Verein és a Verein deutscher Ingenieure nevű egyesület távirata Teleki Pál miniszterelnöknek

1920. november 20.

MINISZTERISÉG
TÁVIRAT. 13

Legnagyobb
TÁVIRÓ JSZT 85

Vezeték száma: _____

Vezeték száma = minisverpraesident teleki bpest =

Felvétel: *Jscu*

Előzetes: *ilw*

BUDAPEST 42.

Továbbította:

vevő- lón	hó és nap	óra percz	nap- szála

A távirat
száma

felvétel száma	felvétel száma	postai szám	hó és nap	óra percz	nap- szála	hivatalos megjegyzések
"	wien	127 503	56	19	2	

Szószám: _____

szószám

den politischen fragen fernstehend und lediglich
technischwissenschaftliche interessen vertretend richten die
unterzeichneten vereine an die ungarische regierung die bitte
diese wolle in dem falle des ingenieurs josef kelen der uns als
ausgezeichnete fachmann auf dem gebiete der elektrotechnik
bekannt ist besondere gnade walten lassen elektrotechnischer
verein und verein deutscher ingenieure in wien .+.+

779. sz. nyomtatvány. Kérveillandó távirat.

A politikai kérdésektől távol állva, csupán a műszaki tudományos érdekeket képviselve alulírott egyesületek azzal a kéréssel fordulnak az a magyar kormányhoz, hogy Kelen József mérnök esetében, aki az elektrotechnika területén kitűnő szakemberként ismert, különleges kegyelmet gyakorolni kegyeskedjék.

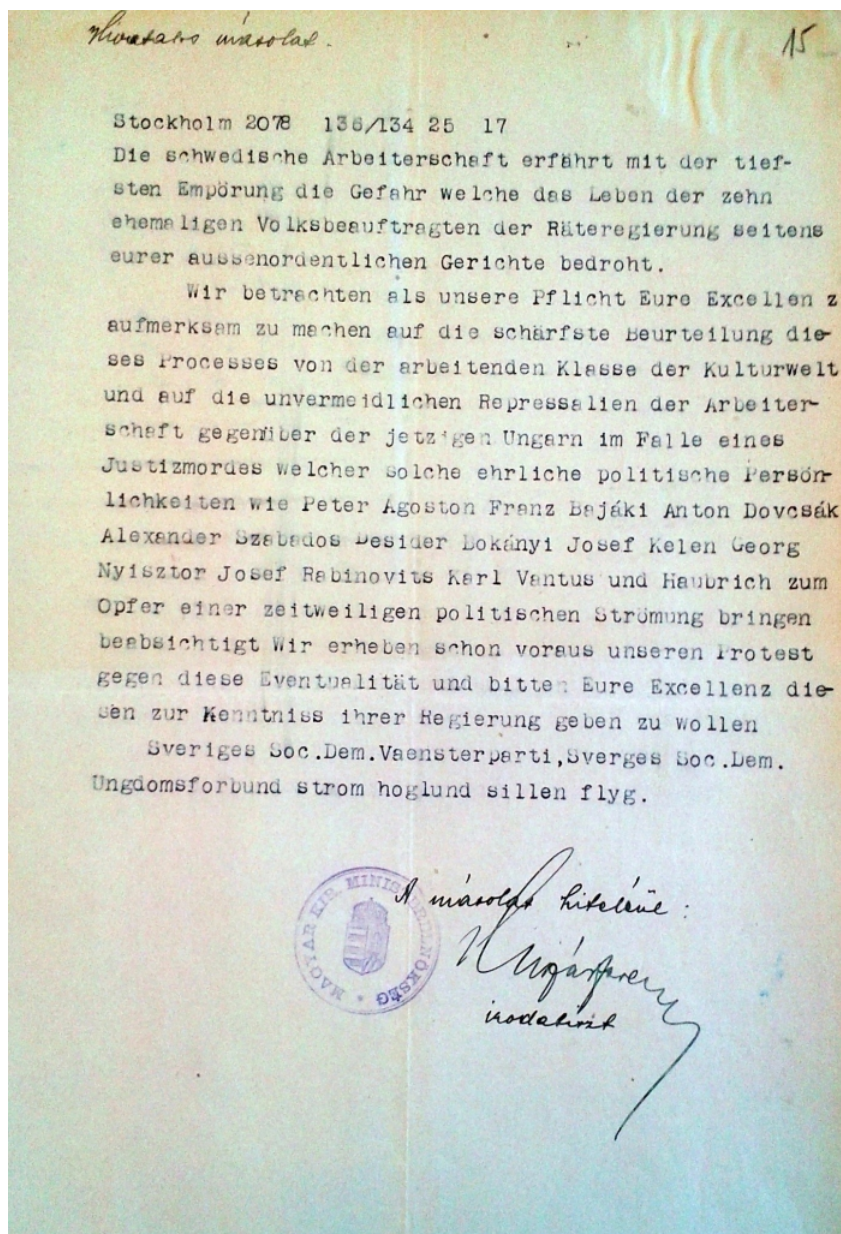
Elektrotechnikai egyesület és német mérnökök egyesülete Bécsbe.

Jelzet: MNL OL K-579-653-3-1921-UK-146-13. - Polgári kori kormányhatóság levéltára, Igazságügy-minisztérium, Vántus Károly és társainak kegyelmi ügye.

6.

Svéd szociáldemokrata szervezetek népbiztos pert elítélő távirata Teleki Pál miniszterelnöknek

1920. november (d. n.)

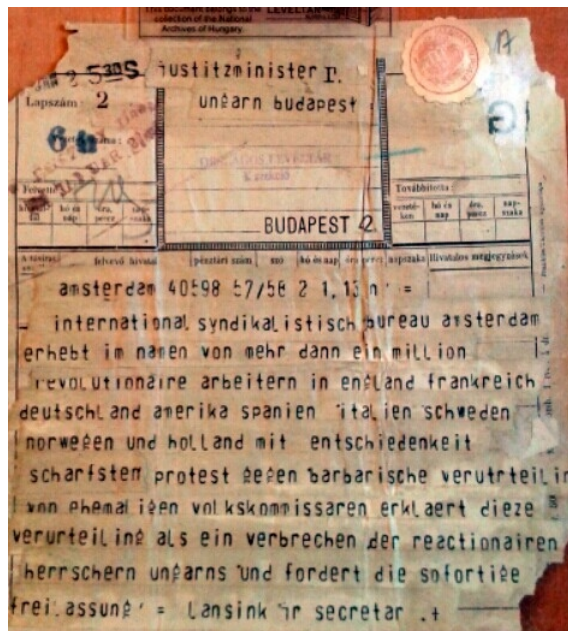
A svéd munkásság a legmélyebb felháborodással tapasztalja azt a veszélyt, ami a tanácskormány tíz egykori népbiztosának az életét a rendkívüli bíróságok részéről fenyegeti. Úgy véljük, kötelességünk felhívni Excellenciád figyelmét arra, hogy a kulturvilág dolgozó osztálya a legélesebben elítéli ezt a pert, és egy *justizmord* esetén a mostani Magyarország számíthat a munkásság elkerülhetetlen megtorlására, amely olyan becsületes politikai személyiségeket, mint Agoston Péter, Bajáki Ferenc, Dovcsák Antal, Szabados Sándor, Bokányi Dezső, Kelen József, Nyisztor György, Rabinovits József, Vántus Károly és Haubrich egy átmeneti politikai irányzat áldozatává szándékozik tenni. Már előzetesen felemeljük tiltakozó szavunkat e lehetőség (ítélet) ellen, és kérjük Excellenciádat, hogy hozza mindezt kormánya tudomására.

Jelzet: MNL OL K-579-653-3-1921-UK-146-15. - Polgári kori kormányhatóság levéltára, Igazságügy-minisztérium, Vántus Károly és társainak kegyelmi ügye. - Másolat.

7. forrás

Bernardus Lansink, az amszterdami nemzetközi szindikátus vezetőjének sürgönye a népbiztosok elítélése ellen

Amszterdam, 1921. január 8.

Az amszterdami nemzetközi szindikátus irodája több mint egymillió Angliában, Franciaországban, Németországban, Amerikában, Spanyolországban, Olaszországban, Svédországban, Norvégiában és Hollandiában tartózkodó forradalmi szervezett munkás nevében a legélesebb határozottsággal tiltakozik az egykori népbiztosok barbár elítélése ellen, ezt az ítéletet Magyarország reakciós urai büntették nyilvánítja, és követeli azonnali szabadlábra helyezésüket.

Lansink titkár

Jelzet: MNL OL K-579-653-3-1921-UK-146-17. - Polgári kori kormányhatóság levéltára, Igazságügy-minisztérium, Vántus Károly és társainak kegyelmi ügye.

8.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Magyarországi Szakszervezeti Tanács közös kegyelmi kérvénye Horthy Miklós kormányzóhoz

Budapest, 1920. december 28.

Főméltóságú nagybányai Horthy Miklós úrnak, Magyarország kormányzójának Budapesten

Kegyelmi kérvénye a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak és a Magyarországi Szakszervezeti Tanácsnak a halálra ítélt népbiztosok ügyében

Főméltóságú Kormányzó Úr!

1. A magyar munkásmozgalom vezetői közül négyet halálra, hatot pedig életfogytig tartó fegyházra ítélt a bíróság azért, mert a Tanácsköztársaság népbiztosai voltak.

Magyarország szervezett munkássága és a szociáldemokrata párt megdöbbenéssel áll ez előtt a szomorú tény előtt. Mély szomorúsággal látja, hogy a szavak megértést, kiengesztelődést és társadalmi békét ígértek, a tettek azonban - halálos ítéleteket jelentenek. Nagy önuralomra és akaratunk teljes megfeszítésére van szükségünk, hogy megakadályozzuk a végsőkig fokozott elkeseredésnek kitörését. Azét az elkeseredését, amelyet az immár 16 hónapja tartó túlzott elnyomás és üldözés égetett bele a magyar munkásság lelkébe, és amelyre ez az ítélet rátette most a koronát.

Tudatában vagyunk erőnknek. Tudatában vagyunk annak, hogy nélkülünk és ellenünk nem lehet újjáépíteni és talpra állítani országunkat. Komolyan és őszintén akarunk dolgozni. A társadalmi béke és az ország jövője érdekében emeljük fel tiltakozó szavunkat e meggyőződésünk szerint jogi szempontból is tarthatatlan, de társadalmi és emberi szempontokból is igazságtalan ítélet ellen. Elkeseredés fokozására alkalmas az csupán, nem pedig a kiengesztelődés előmozdítására.

2. A négy és fél éves világháború válságba sodorta az egész világ munkásmozgalmát. Ez a válság a mi pártunkat sem kímélte, sőt fokozott mértékben rázta meg, mert elvesztettük a világháborút. A háborút a dolgozók tömegei vívták, annak terhét, könnyeit és szenvedéseit ők és hozzátartozóik szenvedték. A katonai diktatúra, mely a háborúban szenvedő, vérző és nélkülöző tömegek elégtelenségét és elkeseredését erőszakosan féken tudta tartani a háború alatt, a háború elvesztésekor szertefoszlott. A veszített háborút követő első forradalom egyszerre, minden átmenet nélkül dobta bele a politikába ezt a szenvedő, vérző és nélkülöző tömeget és ez a politikailag iskolázatlan és szervezetlen tömeg lett egyik legfontosabb tényezője a politikának. A gazdasági viszonyok dezolátsága és a háború elvesztésének következtében történelmi szükségszerűséggel következett be az októberi forradalom. Inkább volt az összeomlás, mint forradalom. Emberi erővel feltartóztatni nem lehetett.

A szociáldemokrata párt részese lett az államhatalomnak. Vezetői helyet kaptak a kormányban. A politikai jogokból mindaddig kizárt, de most felszabadult tömegek százezrei megduzzasztották a párt- és szakszervezeteket. Szertelen kívánságaikkal és felelőtlen vezetőikkel megbontották pártunknak szerveztségében és fegyelmességében rejlő erejét. És ráerőszakolták a kormányra azt a radikális politikai irányt, amely feltartóztathatatlanul sodródott mindinkább bal felé.

A pártnak és a szakszervezeteknek régi vezetői küzdöttek ez áramlat ellen. Ha lett volna erős, egységes és szervezett polgárság, amely szintén ellenállást fejt ki e törekvésekkel szemben, akkor minden másképp történhetett volna. A szervezett és egységes polgárság erejére való hivatkozás erős és biztos támasza lett volna pártunk vezetőségének a túlzókkal szemben. Magunkra hagyatva, nem bírtuk a küzdelmet. A vezetés és irányítás fokozatosan átsiklott a túlzók kezébe.

A bolsevizmus elleni harcot, amelyre ekkor sor került, komolyan, becsületesen és őszintén küzdötte végig pártunk és szakszervezeteink vezetősége. A halálra ítélt népbiztosok közül Bokányinak és Haubrichnak oroszánrésze volt ebben a harcban. A polgárság, sajnos, a szociáldemokraták és a kommunisták belső harcának minősítette ezt a küzdelmet, és nem támogatta bennünket.

A munkanélküliség, a szén- és nyersanyaghiány, a leküzdhetetlen drágaság, a tömegek nyomora és nélkülözése és az, hogy a kormány bel- és külpolitikai viszonyok folytán nem tudott javítani ez állapotokon: mindez a koalíciós kormányzat csődjéhez kellett, hogy vezessen. Emberi erővel úgy lett volna csak ez

feltartóztatható, ha sikerült volna a kormánynak, hogy a forradalom legalizálása és a tényleges békeállapot helyreállítása útján megindítsa a termelést, és belekezdjen a háború okozta sebek gyógyításába. Ezt azonban a polgárság apátiája és tehetetlensége egyfelől, külpolitikai okok másfelől lehetetlenné tették.

A Vyx-jegyzék teljesen felborította a helyzetet. A szűkre szabott országhatárokat sem elfogadni nem merete a kormány, sem visszautasítani. Újabb polgári kormány sem merete volna. A fegyveres erő és a tömegek irányítása bolsevista kezekben volt már ekkor.

Nem egyes emberek műve volt a proletárdiktatúra, amely a Vyx-jegyzék visszautasításával, orosz segítséggel akarta megmenteni országunkat. Történelmi események szükségszerű következménye volt az. Egyik láncszeme annak az eseménysorozatnak, amely a világháborúval indult meg, és napjainkban sem záródott még le. Aki a proletárdiktatúrát látja csupán, de sem előtte, sem utána nem lát semmit sem, az lehet jó pártpolitikus, de sem megértő, sem igazságos nem lehet.

3. Az átélt események kritikáját a történelem fogja megadni. Politikai ellenfeleinktől nem kívánhatjuk, hogy történelmi elfogulatlansággal bíraskodjanak.

Főméltóságod azonban fölülte áll a pártoknak. Kormányzói bölcsessége képessé fogja tenni arra. Hogy a pártoskodások és politikai ellentétek közepette is elfogulatlanul szemlélje a halálraítélt népbiztosok szereplését. Ahogy az imént vázolt történelmi eseménysorozatba beállítva és az alább kifejtendőkre tekintettel mérlegelje, megérdemlik-e vajon, hogy közönséges gyilkosok gyanánt bitófán végezzék életüket és hogy a megértést, a kiengesztelődést és a társadalmi békét szolgálják-e ez a kivégzés.

4. A halálra ítélt népbiztosok régi vezető emberei a magyarországi szociáldemokrata munkásmozgalomnak.

A magyarországi szociáldemokrata munkásmozgalom - keletkezése óta, körülbelül 1869 óta, amikor a pesti István-téren először tartott nyilvános gyűlést a szervezett munkásság - mindig a rendre, békére, az osztályharcnak békés eszközökkel való megvívására való törekvés jellemezte. És a vádlott népbiztosok ennek a békés, a reális erőviszonyokkal számoló, lassan haladó és békésen fejlődő mozgalomnak voltak a vezérei. A magyarországi munkásmozgalom soha nem hirdetett véres harcot, terrorista erőszakot, merényleteket vagy puccsokat. És nem hirdettek a vádlott népbiztosok sem.

A vádlott népbiztosok nevét a hosszú békés gazdasági, politikai és kulturális küzdelem legnemesebb tradíciói, legbeszédesebb emlékei vésik be kitörölhetetlenül a magyarországi szociáldemokrata munkásság gondolatvilágába.

Egy Bokányi Dezső legendás alakja a magyarországi munkásmozgalomnak, mert azon felül, hogy a munkásság legnagyobb szónoka, örökké izzó, fáradhatatlan eszmei harcosa; hosszú évtizedek alatt puritán és csak önművelődésre törekvő életmódjával általános becsülést és tiszteletet szerzett magának a munkásság körében és őt a munkásság örök időkre szívébe zárta.

Ágoston Péter évtizedes, könyvtárra menő irodalmi munkásságával a békés fejlődés szociáldemokrata ideológiáját mélyítette. Évtizedes múlta tekint vissza Vántus Károly, akinek jó oldalait és buzgalmát párttitkári működéséből ismeri a munkásság és Haubrich József is, aki a vas- és fémmunkások szakszervezeti mozgalomában érdemelte ki a munkásság rendíthetetlen bizalmát.

A szociáldemokrata munkásságnak békés küzdelmekben eltöltött múltja, ennek a múltnak megfontolt, óvatos és az ország általános érdekeit mindig szem előtt tartó, a többi társadalmi osztályokkal a gazdasági küzdelem keretein belül megegyezésre, kompromisszumra törekvő politikai és társadalmi iránya éles, össze nem téveszthető határvonalat von az elítélt szociáldemokrata népbiztosok és a megszőkött kommunista vezérek között. Elemi erővel, az objektív igazmondás erkölcsi erejével követeli, hogy más mérték, más elbírálás alá essenek a szociáldemokrata népbiztosok, mint ha a kommunista vezérek állanának a bíróság előtt.

Ha összehasonlítjuk a két csoportot: a vádlott szociáldemokrata népbiztosokat és a megszőkött kommunista vezéreket, nyomban szembetűnik a két csoport döntő politikai, pszichológiai ellentéte. Amíg a szociáldemokrata népbiztosok régi vezetői voltak a munkásmozgalomnak, addig a kommunista vezérek teljesen új, a szervezett munkásság előtt nem ismert nevek, a mozgalomban - azt mondhatjuk - forradalmi véletlen folytán hirtelen és erőszakosan betolakodott elemek. Olyan elemek, akik az orosz bolsevizmussal való összekötéseik révén - nélkülözve a régi szakszervezeti élet tanultságát, higgadtságát és fegyelmességét, a legtúlzottabb agresszivitást, a legkönyörtelenebb terrorizmust, a legféltelenebb osztálygyűlöletet és türelmetlenséget hirdették.

Elég, ha arra hivatkozunk, hogy a kommunista vezérek nevét: Kun Bélát, Szamuely Tibort, Korvin Ottót, Lukács Györgyöt, Rákosi Mátyást, Székely Bélát, Alpári Gyulát, Lengyel Gyulát, Rudas Lászlót, Rákos Ferencet, Rabinovics Józsefet, Pogány Józsefet, Sachse József nevét, tehát éppen azokét, akik Kun Béla közvetlen környezetéhez tartoztak és - állam az államok - a diktatúra hatalmának még a kormányzótanács fölött is kizárólagos letéteményesei voltak, akik a szociáldemokrata népbiztosokkal szemben is a legtúlzottabb terrort gyakorolták: ezeknek a nevét a szervezett munkásság körében a forradalom kitöréséig senki sem ismerte. A munkásság körében teljesen ismeretlen nevek voltak ezek.

És amíg ezeknek az új neveknek és új embereknek szélső terrorját saját bőrén is érezte a szervezett munkásság, addig a szociáldemokrata népbiztosok sokszor életveszélyek árán is, igyekeztek hűen a szervezett munkásság politikájához és békés törekvéseihez érvényt szerezni a mérséklet szellemének, a józanság és emberszeretet követelményeinek.

Nyugodt lelkiismerettel és tiszta becsületérzéssel lehet elmondani, hogy ez a törekvés, ha részleteiben sokszor kudarcot vallott is a kommunisták terrorja folytán, végeredményben sikerült. Mert éppen a szociáldemokrata népbiztosok voltak azok, akik mint a többi szakszervezeti vezetők is, folyton titkos tárgyalásokat folytattak az idegen missziókkal, megegyezésre jutottak az antant képviselőivel, visszavetették az eseményeket a lassú fejlődés útjára, biztosították az átmenet zavartalanulását, leszerelték rendben a vörös hadsereget, és megmentették az országot és a fővárost a baloldali kommunisták vérfürdőjétől és fosztogatásától. Hogy a szociáldemokrata népbiztosok különböző intézkedéseikkel és tetteikkel mennyi értéket mentettek meg a diktatúra alatt, erről a fő tárgyalás adatai és a per iratai tanúskodnak.

Aki objektív szemmel nézi az eseményeket, az meg kell, hogy lássa, hogy azok a nagy, áthidalhatatlan különbségek, amelyek a diktatúra előtt a szociáldemokrata munkásságot élesen, utcai harcok formájában is szembeállították a kommunistákkal, és amelyeket a Vyx-féle jegyzék által teremtett történelmi kényszerhelyzet áthidal egy pillanatra: ezek az ellentétek a diktatúra alatt egész intenzitásukban feléledtek újra, még mélyebbre vonták a szakadékot a két tábor között, és ma már ismét a régi gyűlölet és a régi harc uralkodik a szociáldemokraták és a kommunisták között. Magyar külügyminisztériumunk és a bécsi magyar lapok kétségtelen bizonyítékokat szolgáltatnak erről.

5. A vádlott népbiztosok alakját és működését ilyennek látja a munkásság.

Nem lett volna szabad - igazságossági, erkölcsi, politikai és társadalomlélektani okokból - a diktatúra véres tényeiért, a diktatúra véres ítéleteiért felelőssé tenni és megbüntetni ezeket a szociáldemokrata népbiztosokat. Mert ők, mint az egész szervezett munkásság, bizonyíthatólag maguk is a legszélsőbb terror alatt állottak, és állandóan opponálva véges-végig az egész diktatúrán át a szélső elemek ellen, a mérsékletért, a békés fejlődésért küzdöttek. Fékező munkájuk nélkül hányan és hányan estek volna áldozatul, megbecsülhetetlen szolgálatuk nélkül milyen óriási rombolást vitt volna végbe a társadalom gazdasági és kulturális értékeiben a gyűlöletre és kegyetlenségre öt év óta szoktatott tömeg!

Az elítélés annyit jelent, hogy a bíróság nem disztingvál és a szociáldemokrata népbiztosokat egy kalap alá vette a diktatúra terrorjának reprezentálói, a megszőkött kommunista vezérekkel.

Mély megdöbbenést és elkeseredést váltott ki a szociáldemokrata munkásságból a halálos ítélet. Nemcsak azért, mert régi, becsült és szeretett vezéreit juttatta bitóra, hanem azért is, mert megrendülve kell tapasztalnia, hogy nem bízhat többé a polgári társadalom és a polgári igazságszolgáltatás objektívitasában, hogy a polgári társadalom és a polgári igazságszolgáltatás a szervezett munkássággal való kibékülés és kiengesztelődés minden gondolatát mereven elutasítja magától, és a gyűlölet és a diktatúra véres tetteiért való retorzió kedvéért szemet huny ama kétségbe nem vonható tények előtt, amelyek a szociáldemokrata népbiztosok jóhiszeműségét, emberszeretetét, intakt és mérsékelt gondolkodását és a terror ellen való állandó küzdelmét tanúsítják.

A halálos ítélet végrehajtása mártirokká avatná a munkások szemében a népbiztosokat, akik szociáldemokrata eszméikért bitófán szenvedtek vértanúhalált.

Nagy kérdés és a történelmi idők forgatagában ijesztően nagy probléma, hogy helyesen cselekszik-e a polgári társadalom, amidőn közvetlenül az események nyomán a nagy perspektívákat, az igazi méreteket s az idők igazi történelmét a közelségtől nem látva, gyűlöletből elhomályosult szemmel mártírokat teremt önmagával szemben.

Mert nem kétséges, hogy a vértanúhalált halt népbiztosok mártíromságának a munkásság lelkében egyre jobban hatványozódó érzése örök vádképpen irányulna a polgári társadalom ellen. És a mártíromság kinyújtott karja a polgári társadalom felé mutatna.

Nagy kérdés ez. És mi éppen a békés fejlődés nevében, a szervezett munkásságnak a kialakuló új világrendben való békés elhelyezkedése és az új világrend nyugodt egyensúlyi helyzet érdekében emeljük föl óvó szavunkat az ellen, hogy a polgári társadalom mártírokat teremtsen.

6. Elmondható, hogy ma egész Európában a szociáldemokrata pártoknak a kommunistákkal szemben való elhatározóan döntő, éles állásfoglalása biztosítja a polgári társadalom békés fejlődésének lehetőségét, a polgári társadalom alapvető intézményeinek, jogrendjének és gazdasági struktúrájának a fennmaradását. Csak utalunk az angol, francia, svájci munkásság kommunistaellenes határozataira, az amszterdami szakszervezeti központ és az egész II. Internacionálé elkeseredett küzdelmeire a kommunistákkal szemben, a német többségi szociáldemokraták legutóbbi kongresszusára, amelyen az orosz szovjet kiküldöttje: Sinovjev sem volt képes semmiféle módon a német független munkásság egységes taborát a bolsevizmusnak meghódítani.

Nos, ez, a bolsevizmus erőszakos eszközeivel, véres militarizmusával és zsarnoki osztályuralmával szemben állást foglaló és a bolsevizmussal elkeseredett harcot vívó, több mint húszmillió szervezett munkást egyesítő európai szociáldemokrácia, ez az új Atlas, amely vállain tartja Európa rendjét: - ez magának vallja a vádlott népbiztosokat, mint a szociáldemokrácia régi vezetőit, és mint a magyarországi diktatúra alatt is a szociáldemokrata elvek képviselőit.

Tévedett a vádat képviselő főügyész, amikor azt állította vádbeszédében, hogy a vádlottak padján ülő népbiztosokkal a nyugati államok szociáldemokratái nem vállalnak közösséget, igenis vállalnak.

Amikor a népbiztosok perében megkezdődött a védelem, az európai szociáldemokrácia valamennyi lapjában - angol, svéd, olasz, svájci, francia, cseh, osztrák, belga, dán, német lapokban - felhívást tettek közzé az angol munkásvezérrel: Hendersonnal az élükön az európai szociáldemokrata vezetők, munkáspolitikusok és pártok, hogy adakozzék a munkásság a magyar szociáldemokrata népbiztosok védelmi költségeire. A népbiztosok kizárt védői ellen a budapesti ügyvédi kamaránál megindult fegyelmi eljárás iratai között fekszik az európai szociáldemokrácia szolidaritását tanúsító, az osztrák szociáldemokrata párt által kiállított közjegyzői okirat.

De nemcsak a magyar munkásság, nemcsak az európai szociáldemokrata pártok ismerték úgy a vádlott népbiztosokat, mint mérsékelt, békés kibontakozásra, az ország politikai és gazdasági regenerálódására törekvő politikusokat, hanem ilyenek ismerték őket az antantnak a diktatúra alatt itt tartózkodó magasrangú funkcionáriusai is. Ezeknek a véleménye pedig perdöntő fontosságú kellett volna, hogy legyen, mert elfogulatlanul nézték az eseményeket, és politikai és diplomáciai megbízásuknál és képességeiknél fogva tiszta képet tudtak alkotni az eseményekről és a benne szereplő emberekről.

A legperdöntőbb bizonyosság azonban, hogy a halálraítélt népbiztosokat egy világ választja el a kommunistáktól, és választotta el már a diktatúra alatt, hogy a vádlott népbiztosoknak más bűnük nincs, minthogy passzív kénytelenek voltak tűrni a kommunista diktátorok erőszakos uralmát: legkétségtelegebb bizonyíték erre az a kíméletlen támadás, amelyben a kommunisták részeltetik őket a bűnper kezdetétől fogva a per egész ideje alatt.

A népbiztosok ugyanis vallomásaikban, az igazsághoz híven, szociáldemokratáknak vallották magukat, kifejtve, hogy egy pillanatra sem azonosították magukat Kunék véres diktatúrájával, sőt küzdöttek az ellen és minden közösséget megtagadtak azzal.

E vallomásokra a kommunisták részéről a legvadabb támadások kezdődtek a népbiztosok ellen. A "Daily Herald"-ban egy kommunista tudósítás úgy ír a népbiztosokról, mint a munkásság árulóiról, akik szabotáló magatartással és a burzsoáziával való állandó kacérkodásukkal megbuktatták a diktatúrát. Hasonlóan ír a bécsi "Proletár" című kommunista lap Vántusról, Haubrichről, Ágostonról. A támadások egész cikluson keresztül tartanak. A "Proletár" június 29-i száma azt írja, hogy a népbiztosok nem méltók a munkásság becsületére, mert szociáldemokraták, a szociáldemokraták pedig 1919. március 21-én csak azért egyesültek a kommunistákkal, hogy akadályozzák és megbénítsák őket, augusztus 1-én pedig azért alakították meg a Peidl-kormányt, hogy elárulják, és kiszolgáltassák a munkásságot a burzsoáziának. Majd „Miért bukkott meg a magyar tanácsköztársaság?” címmel egy füzet jelent meg, amelyben Kun Béla, Radek és Sinovjev fejtegetik, hogy a tanácsköztársaság az Ágostonok, Vántusok, Haubrichok árulása miatt bukkott meg.

7. Csakis ebből a szempontból, e támadások világosságánál érthető meg az a mélységes ellentét, ami már a diktatúra alatt is elválasztotta a szociáldemokrata népbiztosokat a kommunistáktól, és ami elképzelhetetlenül lehetetlenné teszi azt, hogy a diktátorok terrorizmusáért a mérsékelt szociáldemokrata népbiztosokat lehessen büntetni.

A népbiztos-per nyomozati iratai, amelyeket az ügyészség a minisztériumoktól, hatóságoktól, az egész ország területéről szerzett be, kétségtelegebben tanúsítják:

1. Hogy a vádlott népbiztosok egyénileg intakt, puritán emberek. Hogy semmiféle panamát, visszaélést a saját egyéni céljaikra, semmi anyagi hasznot hajtó önző cselekedetet nem vittek végbe. Hogy családjaikkal együtt a diktatúra alatt és azóta is, a legnagyobb szegénységben éltek.
2. Hogy a terror, amely a kormányzótanács szociáldemokrata tagjaira is ránehezedett, Kun Béla és nevek szerint ismert, kikutatott társasága, szűkebb környezete gyakorolta. Hogy ez a szűkebb társaság - és csakis ez a társaság - volt az, amely különböző formációkban: mint „kegyelmi tanács”, mint „Kun-iroda” kezében tartotta a diktatúra szálait és rendelkezett élet és halál fölött.
3. Hogy Kun Béláék uralma ellen a szociáldemokrata népbiztosok állandóan küzdöttek, és arra törekedtek, hogy az antant segítségével és a szervezett munkásság akciójával megdöntsék azt.
4. Hogy a szociáldemokrata népbiztosok állandóan megfigyelés alatt állottak. Hogy többször felmerült a kommunisták között az a gondolat, hogy el kell tenni őket láb alól, sőt egy baloldali ellenforradalmi terv is keletkezében volt a szociáldemokrata népbiztosok ellen.
5. Hogy a kommunisták hatalmával szemben a szociáldemokrata népbiztosok semmiféle valóságos hatalommal és befolyással nem rendelkeztek.

Mindezt az adatok egész tömege bizonyítja a per nyomozati irataiban.

8. Az elítélt népbiztosok nemcsak a magyarországi szakszervezeti munkásságnak a vezetői, hanem vezetői az elszakított, idegen hódítóktól megszállott magyar területek szervezett munkásságának is. Ez az elszakított munkásság kimeríthetetlen rezervoárja, legakcióképesebb képviselője az anyaországhoz való visszatérés gondolatának. És annak a törekvésnek, amely a munkásság nemzetközi szolidaritásának fölhasználásával is küzd az idegen elnyomók és kizsákmányolók ellen, akik a népek önrendelkezési elvének megcsúfolásával új kulturrabszolgaságot teremtenek az elszakított területeken.

Micsoda erőt jelent az elszakított magyar területek munkásságának szempontjából egy Ágoston, aki mint bihari főispán vezette és kezdeményezte a románok ellen való küzdelmet! Egy Vántus, aki Nagyváradon született, és hosszú éveken át irányította az erdélyi munkásmozgalmat! Egy Bokányi, aki az aradi emlékezetes gyűlésen a románokkal szemben odakötötte magát a területi integritás jelszavához, egy Haubrich, akit az elszakított területek vasgyárainak és bányáinak munkássága bálványozásig szeret!

Ezek az emberek mind ezer szállal, évtizedes küzdelem ezer emlékeivel és eleven energiával vannak hozzákapcsolva az elszakított részek szervezett munkásságának szívéhez, tisztelétéhez, szeretetéhez és képzeletéhez. Milyen elcsüggesztő, reményt vesztő, kiábrándító és elriasztó volna a megszállott területek munkásságára nézve, ha örökre elszakadnának ezek a szálak. Ha látnia kellene, hogy az ő bálványozott vezetői itt Magyarországon örökre elnémítják!

Van egy áramlat külföldön, amely a győzők békéje helyett a népek önrendelkezésének és a megértésnek békéjét követeli. Ennek az áramlatnak letéteményesei az európai nagy, politikai súlyban és jelentőségben egyre növekvő szociáldemokrata pártok. Elsősorban az angol Labour Party, amelynek legutóbbi kongresszusán az angol munkásmozgalmat legnagyobb nevű vezetői hirdették, hogy a trianoni, neuilly-i, st.-germain-i békeszerződéseket revideálni kell, mert népeket a győzelem bosszúja vagy kapzsi kizsákmányolás kedvéért éhhalálra, gazdasági sorvadásra ítélni nem lehet. Arra kell törekednünk, hogy revíziós törekvéseinkben továbbra is támogassuk hazánkat a revízióknak a leghatalmasabb tábora: az európai szociáldemokrata munkásság.

A szervezett munkásság ártatlannak tartott vezetőinek elítélése könnyen keltheti azt a látszatot - amire Apponyi Albert gróf máris utalt legutóbbi kaposvári beszédében -, hogy nem bűnösök megszüntetésére törekszünk, hanem egy osztályt üldözünk: a proletariátust, azért, amiért egyszer, a történelmi forrongás folyamán politikai hatalmat mert magának vindikálni. És hogy a büntetőtörvénykönyv paragrafusainak kivételes gyorsított eljárás útján eszközölt szofisztikus alkalmazása e történelmi időszak egyes mozzanataira és szerepvívó munkásvezetőire nem más, mint az osztályüldözésnek leplezője, az osztályüldözésnek burkoló, de annak ridegebb megnyilvánulási módja.

Ez a fölismérés végzettség lehet Magyarország érdekeire. Abban az ellenséges atmoszférában, amely most Magyarországot minden oldalról körülveszi, még a revízió legnyitabb követelje: az európai szervezett munkásság is elejthetné a Magyarországra vonatkozó revíziós gondolatát.

9. Mindezen felhozott indokok - úgy véljük - elég világosan dokumentálják, hogy a halálos ítéletek végrehajtása úgy bel-, mint külpolitikai szempontokból rendkívül károsan érintené hazánk érdekeit. És hogy végzetesen megakasztaná a kiengesztelődés és konszolidáció folyamatát, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy újból megindulhasson az országot regeneráló termelő munka, és hogy a munkásság is bekapcsolódhassék ebbe.

A kiengesztelődés és békés konszolidáció e folyamatát Főméltóságú Kormányzó Úr megindította már azzal a legfelsőbb kézirattal, amelyet az amnesztia ügyében volt kegyes a Megváltó születésének emlékűnnepén kibocsátani. Kérjük, kegyeskedjék kormányzói bölcsességgel mérlegelni a fölhozott történelmi, társadalomlélektani, pszichológiai és politikai okokat és megakadályozni a hozott halálos ítéletek végrehajtását. Kegyeskedjék kegyelemből szabadságvesztésre változtatni a halálra ítélt népbiztosok: Vántus Károly, Haubrich József, Bokányi Dezső és Ágoston Péter büntetését!

Budapest, 1920. december 28.

Mély tisztelettel:

A Magyarországi Szakszervezeti Tanács nevében

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt nevében

Jelzet: PIL I. 658. f. 5/70.ő. e. - A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Magyarországi Szakszervezeti Tanács közös kegyelmi kérvénye Horthy Miklós kormányzóhoz a halálra ítélt népbiztosokért.

Címkék:

[Tanácsköztársaság](#) ^[3]

[ellenforradalom](#) ^[4]

[Szociáldemokrata Párt](#) ^[5]

[Kun Béla](#) ^[6]

[Einstein, Albert](#) ^[7]

[Horthy Miklós](#) ^[8]

[Kúria](#) ^[9]

Kiadás: 15. évfolyam (2015) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

[2] <http://einsteinpapers.press.princeton.edu/vol10-doc/559>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tanacskozarsasag>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ellenforradalom>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szocialdemokrata-part>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kun-bela>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/einstein-albert>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/horthy-miklos>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kuria>